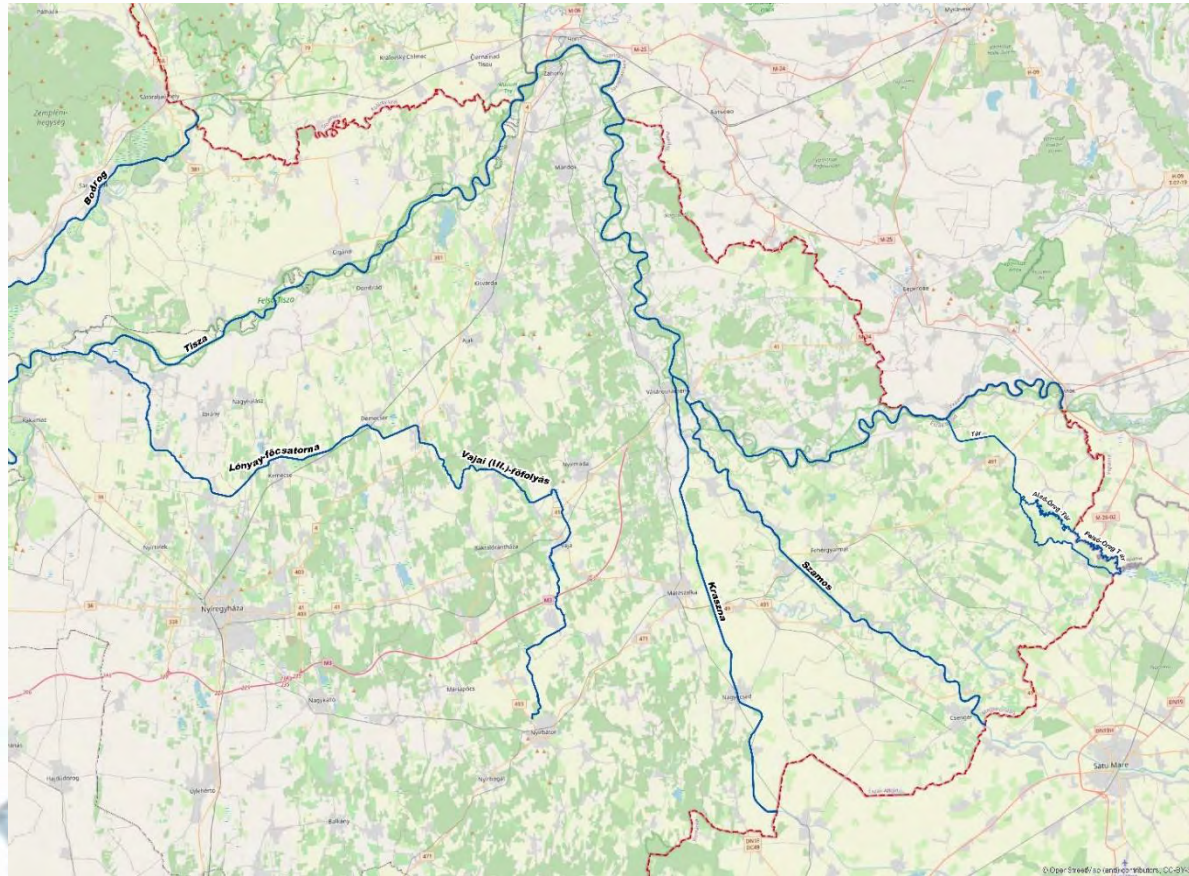

„Ami összeköt”... Folyóink és forrásaik

*Vízügyi iratok és kutatási
lehetőségeik Nyíregyházán*

A megye folyói

Megyénken a **Felső Tisza** halad át, három mellékfolyóval és egy főcsatornával:

- Túr,
- Kraszna,
- Szamos,
- Lónyay főcsatorna

A megye folyói

A Tisza a Duna leghosszabb mellékfolyója. A Fekete-Tisza és a Fehér-Tisza összefolyásából keletkezik Rahó közelében, Kárpátalján, Titel közelében ömlik a Dunába.

Tiszabecsnél lép be az országba – Ukrajnával határfolyó Szatmárcsekéig, majd Tiszaszentmártontól Záhonyig ismét határfolyó, onnan pedig Szlovákiával alkot rövid határvonalat Tiszabezdédig – a szegedi Gyálarétnél lép ki az országból.

A Tisza magyarországi szakaszát három részre tagolják. A Felső-Tisza megnevezés az országhatár és Tokaj közötti szakaszra vonatkozik, a Közép-Tisza a Tokaj és Tiszaug közöttire, az Alsó-Tisza pedig Tiszaug és a déli országhatár közöttire.

Népmese a Tisza eredetéről:

„Meg volt már teremtvé az egész világ, megvoltak a hegyek, völgyek, kisebb és nagyobb folyók, csak még a Tisza állott ottan az Úr zsámolyánál. - Hát teveled mit csináljak, szegény fejeddel? - kérdi az Úristen. - Csak bízd rám - atyám, mondja Jézus Krisztus -, majd eligazítom én! Azzal Jézus elővett egy aranyos ekét, elébe fogott egy szamarat, s azt mondja a Tiszának, hogy menjen utána mindenütt a borozdában. Azután nekivetette az ekét a földnek, szántotta a folyónak az ágyat, az pedig ment mindenütt a nyomában. Hanem szerteszéjjel igen sok cötkény (szamárkóró) volt mindenfelé, a szamár pedig éhes is volt, meg amint tudjuk, nagyon szereti is a cötkényt: egyikhez is hozzákapott, a másikhoz is, s nem haladt egyenesen, hanem ide-oda rángatta az ekét. Azért olyan girbe - gurba, csivirgős - csavargós a Tisza folyása.

szerk. Tóth Béla Legeltetés a három sárkány pusztáján - Móra Ferenc Könyvkiadó Budapest – 1984”

A Tisza mellékfolyói megyénkben

A Túr a Felső-Tisza egyik baloldali mellékfolyója, a Máramarosi-havasok szomszédságában, a Gutin-hegységben ered 989 m-es magasságban, hossza: 30 km.

Magyarországi szakaszának szabályozásán **1927-től 1930-ig** dolgoztak.

A **Szamos** hossza 411 km, ebből Magyarország területére az alsó folyószakasz esik, mely 50,1 km.

A szeszélyesen kanyargó folyó szabályozását **1890-ben** fejezték be.

A **Kraszna** eredetileg az Ecsedi lápon átfolyva a Szamossal egyesült, de az **1800-as évek végén**, a láp lecsapolásakor, Kismajténytől kezdve a torkolatig új mederbe terelték. Hossza: 51,2 km.

A leírásban szereplő szabályozások dokumentációi megtalálhatóak a Vízügyi Történeti Gyűjteményben.

A Tisza mellékfolyói megyénkben

Az 1800-as évek közepéig – a lecsapolások előtti időkben a domborzati viszonyok sajátosságai miatt – a **Nyírség** legnagyobb része lefolyástalan volt.

A **Lónyay-főcsatorna** (fő ága) 1879-ben készült el. A csatornahálózat végső kiépítése és befejezése csak 1939-ben történt meg. Hossza: 44,6 km.

A Lónyay-főcsatornába délről hat nagyobb és több kisebb csatorna torkollik.

A csatornának és mellékcsatornáinak tervei megtalálhatók a Vízügyi Történeti Gyűjteményben.

A Vízügyi Hivatalok története (1846-1953)

1844-45-ben olyan árvizek vonultak le a Tiszán és mellékfolyóin, hogy a Tisza szabályozása sürgető feladattá vált.

József nádor gróf Széchenyi Istvánt a Tisza szabályozás királyi biztosává nevezte ki, **Vásárhelyi Pált** pedig a tervek készítésével bízta meg.

Széchenyi István – mivel sem az országgyűlésre, sem a megyére nem számíthatott a támogatást és a költségeket illetően – az érdekeltek önkéntes társulását javasolta.

Programja alapján 1846-ban megalakult a **Tiszavölgyi Társulat**, mely koordinálta a szabályozási munkákat.

A Vízügyi Hivatalok története (1846-1953)

A Tisza szabályozása 1846-ban indult és a szabadságharc kitöréséig 9 - a Vásárhelyi tervben szereplő és **Paleocapa** által is jóváhagyott – átvágást kezdtek el a Tiszán.

Később a szabolcsi és bodrogi társulatok helyi érdekből is végeztek átmetszéseket.

Pietro PALEOCAPA, velencei építési igazgató,
a Tisza-szabályozás szakértője

A Vízügyi Hivatalok története (1846-1953)

Elképzelt jelenet, Vásárhelyi és Széchenyi a Tisza-szabályozás megkezdésének helyszínén

1850-ben megszüntették a Tiszavölgyi Társulatot.

1871-ben – a kiegyezés után – hozták létre a Magyar Királyi Folyammérnöki Hivatalokat a Közmunka és Közlekedésügyi Minisztérium keretében, melyek 1948-ig működtek. Nevüket és székhelyüket állandóan változtatták, tevékenységük, a folyószabályozás, ármentesítés, vízrendezés és vízhasznosítás azonban nem változott.

A Tisza völgyében az I. világháborúig 7 Folyammérnöki Hivatal működött, köztük:

A Szatmárnémeti Hivatal, melynek hatáskörébe tartozott a Tisza Ugocsa megye felső határától az eszenyi - zsurki határig, a Szamos, a Kraszna, a Latorca alsó szakasza.

A Vízügyi Hivatalok története (1846-1953)

1921-ben – Trianon után – a volt Szatmárnémeti Folyammérnöki Hivatal területének Magyarországon maradt részén Nyíregyháza székhellyel új hivatalt létesítettek. A Felső-Tisza vidékén 1948-ig az államosításig, 5 nagyobb és 3 kisebb vízszabályozó társulat működött, a nagyobbak:

1. Bereg megyei Vízszabályozó és Árvízmentesítő Társulat 1846,
2. Felső-Szabolcsi Tiszai Ármentesítő és Belvízszabályozó Társulat 1846,
3. Nyírvízszabályozó Társulat 1879,
4. Ecsediláp Lecsapoló és Szamosbalparti Ármentesítő és Belvíz szabályozó Társulat 1894,
5. Tisza-Szamosközi Ármentesítő és Belvízszabályozó Társulat 1914.

A Vízügyi Igazgatóság története 1953-tól

1953. október 1-én a Minisztertanács a vízügyi feladatok egységes irányítása érdekében létrehozta az Országos Vízügyi Főigazgatóságot, melyet közvetlenül a Minisztertanács alá rendelték.

Ekkor alakult meg a Nyíregyházi Vízügyi Igazgatóság, székhelye Nyíregyházán, a Nyírvíz-palotában volt. 1959-ben az Igazgatóság megnevezése Felső-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóságra változott.

Az 1960-as évek igen jelentősek voltak az Igazgatóság életében. Felépült a székház, és a Nyírvíz palotából a műszaki állomány átköltözött.

Megjelent 1962-ben a Felső-Tisza Híradó, a saját újság.

Szintén ebben az évben megalapította az Igazgatóság a Vízügyi Történeti Gyűjteményt.

A víz nem ismer határokat

Az Igazgatóság története külön előadást érdemel, sokrétű munkájáról a kihelyezett tablókön láthatnak egy kicsiny szeletet.

Rendkívüli árvizek, nehézfém szennyezés és nagy fejlesztések jellemzik a FETIVIZIG működését.

A Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése országos program keretében és uniós pályázatok kapcsán töltésfejlesztések, árapasztó tározók, műtárgyak építései valósultak meg, melyek megteremtik az árvízvédelmi biztonságot.

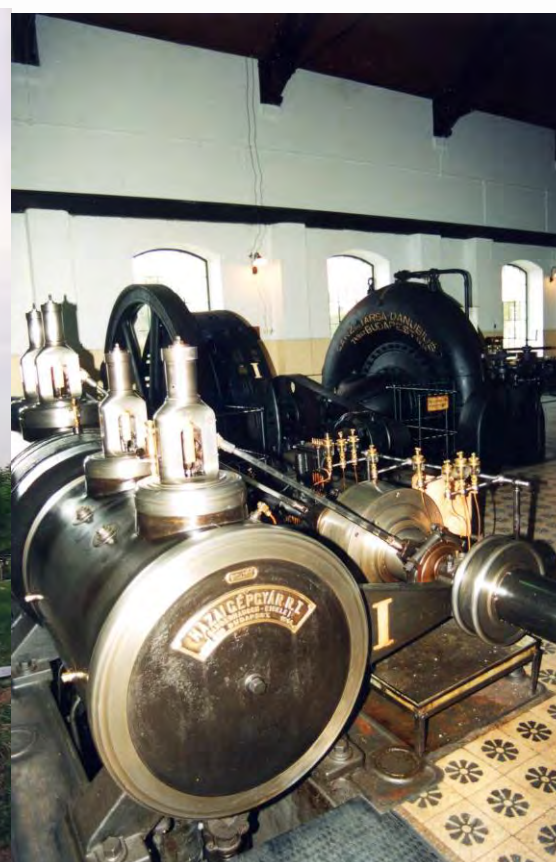
Az Igazgatóság a szomszédos országok vízügyi szerveivel is szoros kapcsolatot tart a Nemzetközi Vízügyi Egyezmény értelmében. Nagyon jelentős az ukrán, a román és a szlovák kapcsolat.

Előadásomban csak a vízügyi múltat őrző oldalát szeretném bemutatni, a Vízügyi Történeti Gyűjteményen keresztül.

A Vízügyi Igazgatóság műemlékei

Tiszaberceli szivattyútelep, műemlék 1983-tól

Nagyecsed-i szivattyútelep, műemlék 1988-tól

Az igazgatóság nagy gondot fordít a vízügyi emlékek ápolására is.

A Vízügyi Történelmi Gyűjtemény mellett létrehozta a Nagyecsed-i Technikatörténelmi Kiállítóhelyet.

Árvizes emlékhelyeket létesítettek az árvízkatasztrófák helyszínén.

Ápolják és őrzik a neves elődök szellemiségét.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

A Felső-Tisza-vidéki Vízügyi Történeti Gyűjtemény Nyíregyházán a Móricz Zsigmond u. 48. sz. alatt található, és a FETIVIZIG működteti.

Az alapításról: 1962-ben az Országos Vízügyi Főigazgatóság tájegységi múzeumok létesítését rendelte el. A Nyíregyházi Vízügyi Igazgatóság vezetése azonnal megkezdte a gyűjtő és szervezőmunkát.

Jancsó Gyula vízügyi igazgató **Mokos Sándor** műszaki igazgatóhelyettes főmérnököt bízta meg a Gyűjtemény létrehozásával, az ő halála után **Gyikó Gyula** szakaszmérnök és **Diczházy István** csoportvezető kaptak esetenként megbízást a múzeumi ügyek intézésére.

1966-ban **Lengyel István ny.** osztályvezető főmérnök és **Dr. Nyárády Mihály ny.** múzeum - vezető kezdte meg a rendszerező munkát, 1975-ig.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

1978-tól **Diczházy Istvánné** ny. csoportvezető kapott megbízást a gyűjtemény ügyeinek intézésére, mely helyhiány miatt raktárjelleggel működött.

1986-ban kezdte meg az érdemi bemutatási munkát, amikor a gyűjtemény anyaga a Nyírvíz palotában kiállításra került, ahol kialakítottak egy „Múzeumi szobát” 15 négyzetméteren.

1988-ban költözött ki a gyűjtemény a jelenlegi, Móricz Zsigmond utcai épület emeletére.

Működési engedélyt 1989-ben kapott.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

2001-ben került sor a Móricz Zsigmond utcai épület rekonstrukciós munkáira és az Igazgatóság vezetése a földszinti részt jelölte ki a gyűjtemény végleges helyéül.

Az anyagok elrendezése, újra leltározása után 2004. február 4-én avatták fel a megújult Vízügyi Történeti Gyűjteményt.

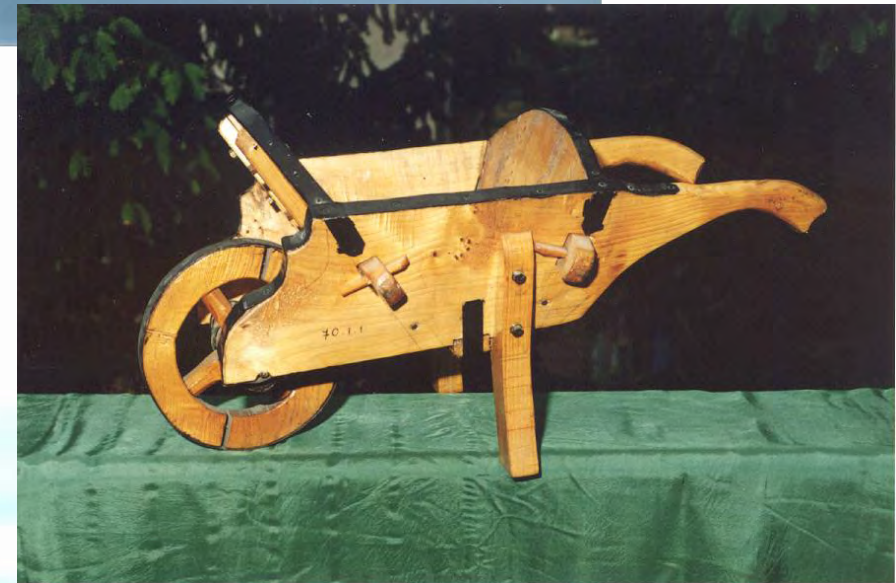

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Az ide látogató csak csodálkozik a vízügyi múlt megannyi emlékén, sokszínűségén.

Először a maketteken akad meg a szem. A hajómalom, melynek kerekét Rápolton forgatta a Szamos vize az 1900-as évek elején, ritkaság számba megy napjainkban.

A kubikos és kőhordó talicska makettjei, melyek a töltésépítések nehéz fizikai munkáját idézik, ma a látogató gyerekek kedves játékszerei.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

A kordélyt egy ló húzta és billentéssel került le a kézi erővel rápakolt föld, már egy kissé könnyítve a kubikosok munkáját. Ennek makettje is fellelhető a gyűjteményben.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

A mechanikus mérnöki műszereket (némelyik a 19 század végén készült) szemlélve a látogató kedvet érez bele nézni látcsövésébe. Milyen nagy segítség volt ez a mérnökök, technikusok kezében a folyók feltérképezésénél.

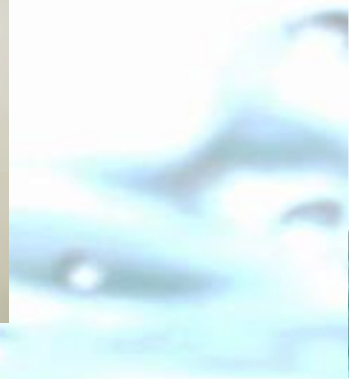
Ma már automata műszerek segítik a geodéták munkáját.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Az irodai eszközök seregszemléje is megér egy tekintetet. Az asztali karos számológép úgy csörgött, csattogott, hogy egymás szavát nem lehetett érteni az irodákban.

Az írógépek, bélyegzők sem voltak csendesebbek.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Az elődök összegyűjtötték és restauráltatták a társulati elnökök, igazgatók festett portréit, melyeket a Nyírvíz - palota padlásán tároltak.

A falakon ezeket a festményeket látja az érdeklődő a nagy vizes elődökről, kiknek munkáját a szakma oly nagyra értékelte, hogy - hálából - megfestették portréjukat.

Találkozunk itt Glatz Oszkár és Zahorai János képeivel.

Liptay Béla

Meczner Gyula

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Gróf Károlyi Tibor

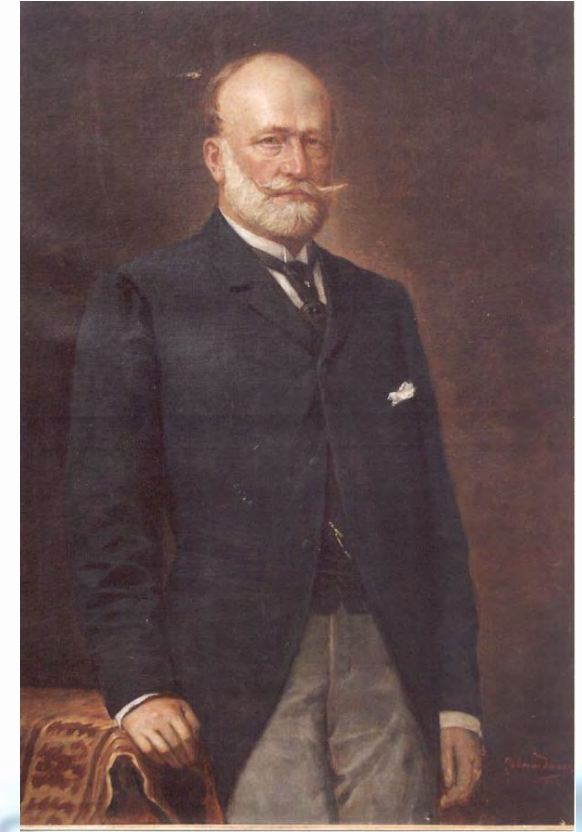
Mezőssy Béla

Meskó László

Szeszich Lajos

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Imre János igazgató főmérnök akvarelljei

A híres portréfestők képei mellett ott találjuk a vízügy volt munkatársainak grafikáit, olaj, akvarell, és tempera képeit, kik szabad idejükben szívesen fogtak ecsetet.

Volt közöttük félkarú vízhordó és igazgató főmérnök is.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Dávid Mihály vízügyi mérnök, időjós alkotásai

Kellemes kikapcsolódást jelentett számukra a festégetés, nekünk, az utódoknak pedig üzenet: Vegyük észre, hogy a természet mennyi csodát, gyönyörűséget rejteget!

Horgászat a Bodrog partján

Kertészet a VIII-as főfolyás mentén

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Diczházy István akvarellje

Gyikóné Antonyák Éva alkotása

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Péter Mihály félkarú vízholdó tollrajzai

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

A gyűjtemény régi fotóiról a Felső-Tisza menti műszaki alkotások köszönnek vissza, melyek szerves részévé váltak a tájnak amellet, hogy betöltik funkciójukat.

A fotók kis része részt vett az 1896-os Millenniumi Kiállításon, Budapesten.

(Kömörői zsilip)

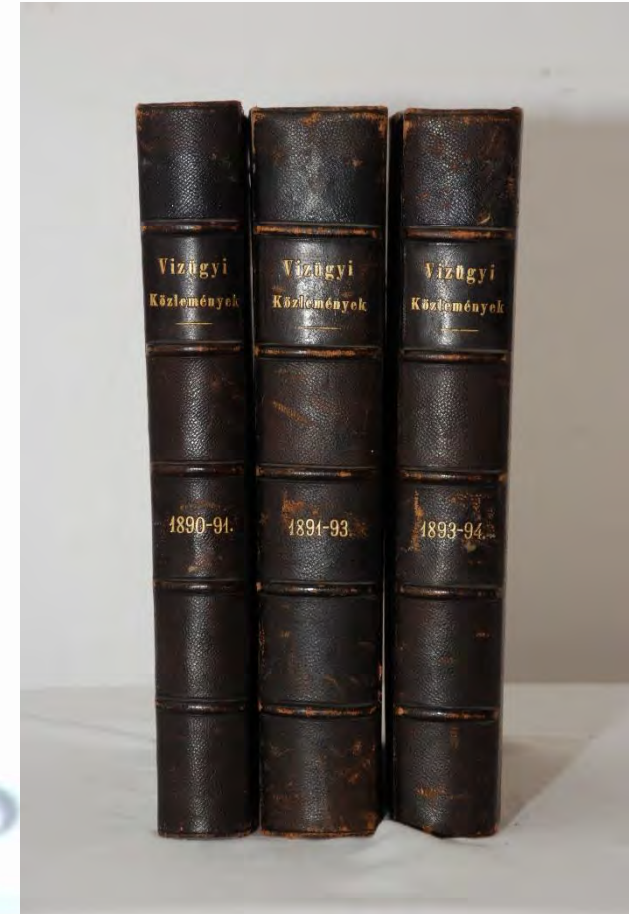
A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

A közel 2 000 kötetes múzeumi könyvtár aranybánya a szakma iránt érdeklődők számára.

Az egyetemisták, főiskolások diplomamunkához, szakdolgozathoz, a középiskolások pályázatokhoz találnak itt megfelelő forrásanyagot.

Az 1830-as évektől találhatóak könyvek a múzeumi könyvtárban.

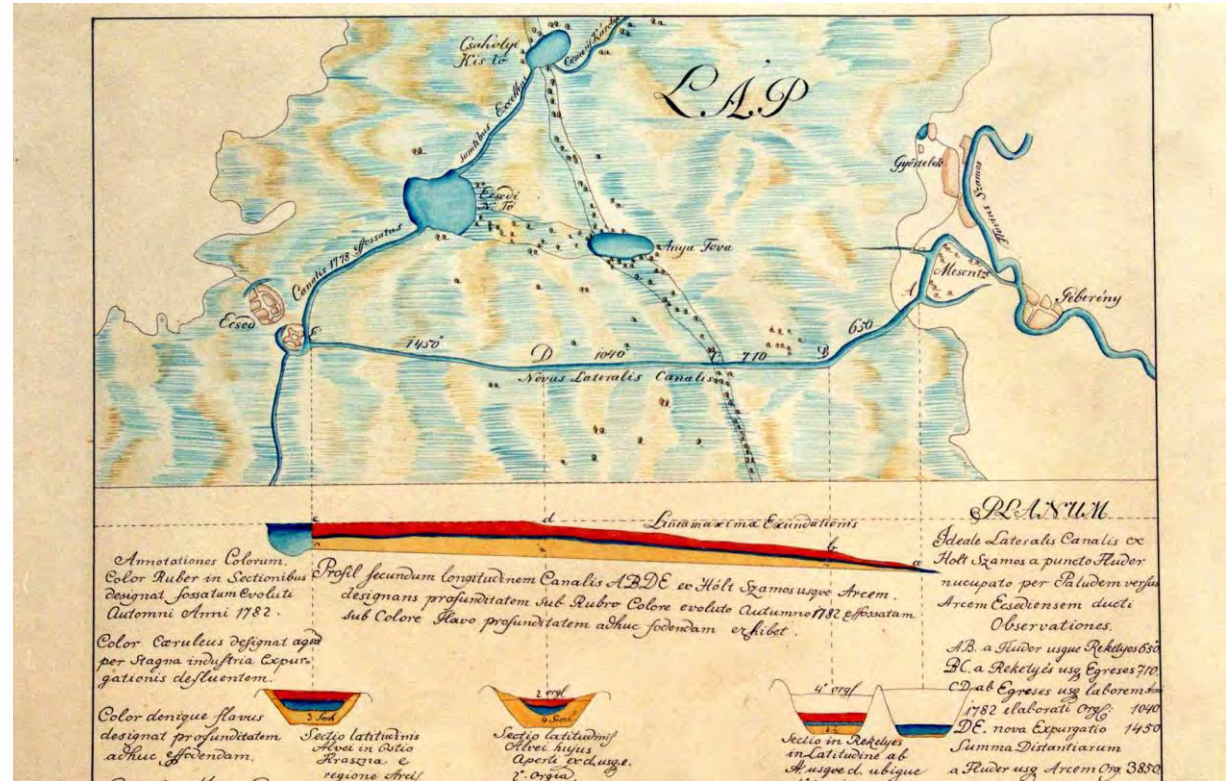
Itt van a Vízügyi Közlemények teljes sorozata 1890-es évektől, az Országgyűlési Törvények 1836-tól, a Magyar Törvénytár Millenniumi emlékkiadása, mely 1526-tól tartalmazza a törvényeket.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

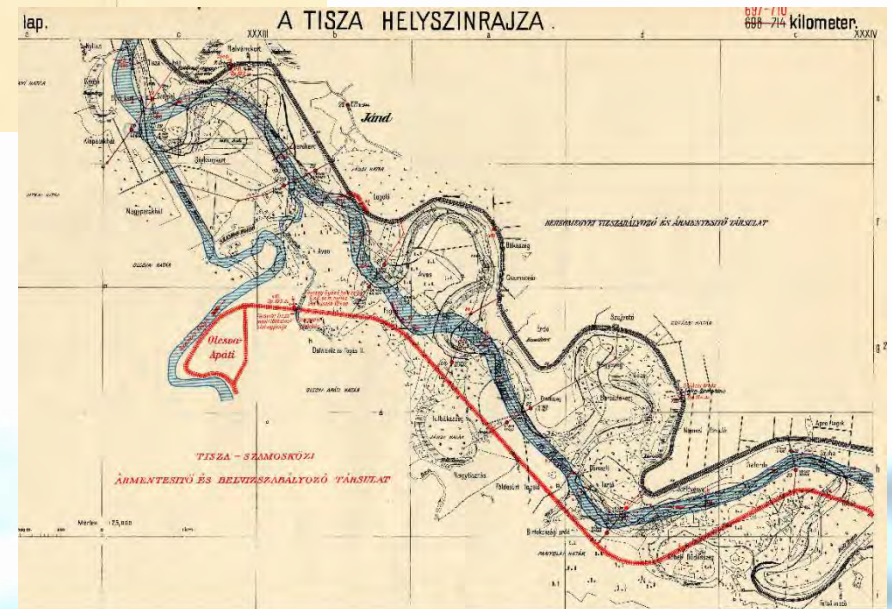
A térképek, melyeket itt őriznek a gyűjteményben, oly sok mindenről mesélnek.

Az Ecsedi-láp lecsapolásának szükségességéről. Arról, hogy utak, vasutak épülhessenek a területen, és termőföldre jusson a szatmári nép. Mert a földnek mindig értéke volt a magyar ember számára.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

A Tisza szabályozásához készült térképeken világosan látszik, hogy hány kanyarulatot kellett átvágni ahhoz, hogy megregulázzák a folyót.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

A hírközlés eszközeinek fejlődését is nyomon lehet követni a vitrinekben, polcokon elhelyezett telefonkészülékek tanulmányozásával.

Már az 1870-es évek második felében megépültek az úgynevezett árvizes telefonhálózatok, melyeket 1947-48-ban korszerűsítettek.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Ezer és ezer kérdésre kap választ a gyűjteménybe látogató:

ha érdekli, hogy milyen vízügyi munkálatok folytak a Felső-Tisza vidékén 1846-tól kezdődően,

ha kíváncsi, hogy a régi „vizesek” mekkora harcot vívtak a folyókkal, az ár- és belvizekkel.

Ők a rendelkezésükre álló, mai szemmel tekintve fejletlen technikához hozzáadték tudásukat, szorgalmukat és a szakma iránti hatalmas elkötelezettségüket.

Az általuk létrehozott műszaki létesítmények, mint a Nagyecsed, a Tiszaberceli szivattyútelep, a Túr bukógát, a Kövessy zsilip ma is hirdeti felkészültségüket, hozzáértésüket.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

A Túr bukó napjainkban

A Túr bukó
üzembehelyezés előtt

A Kövessy Győző zsilip

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Megtalálhatók és kutathatók itt a Tisza, Szamos, Túr, Kraszna folyók műszaki tervei, a belvízcsatornák tervdokumentációi az 1800-as évek közepétől napjainkig.

Fellelhetők a vízügy által létrehozott magasépítmények tervei, közöttük a műemlék szivattyútelepek és a Nyírvíz Palota eredeti tervei is.

Vízgazdálkodási keretterveket, ár- és belvízvédelmi terveket őriznek.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

A vízügyi múlt ápolása túlnő a Gyűjtemény falain.

Hálával emlékezünk azokra az elődökre, akik a két világháború alatt féltve őrizték és megmentették a társulatok jegyzőkönyveit, terveit.

Koszorúzási ünnepség keretében rójuk le tiszteletünket a jeles vízügyesek sírjánál születésük, vagy haláluk évfordulója alkalmából.

A Nyíregyházi Városvédő Egyesülettel kötött megállapodás alapján ápoljuk az Északi temetőben eltemetett, élő hozzátartozókkal már nem rendelkező vízügyi vezetők sírját (Szeszich Lajos, Bolgár László, Kriston Ferenc, ...)

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Szeszich Lajos sírja az Északi temetőben

Bolgár László sírja az Északi temetőben

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Köszönettel tartozunk mindazoknak, akik napjainkban is gyűjtéssel, adományokkal gyarapítják Gyűjteményt.

A legnagyobb köszönet azokat illeti, akik fáradságot nem kímélve összegyűjtötték, számba vették és feldolgozták a gyűjteményben megtalálható anyagokat. Ők már nincsenek közöttünk, de szeretettel emlékezünk rájuk.

Név szerint **Diczházy Istvánné Sárika nénire**, aki 19 évig intézte a gyűjtemény ügyeit, gyűjtötte, számba vette az anyagokat,
és **Elek Andrásné Erzsikére**, aki 13 évig volt a gyűjtemény kezelője.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Diczházy Istvánné Sárika néni

Elek Andrásné Erzsike

A „víz Múzeuma” Nyíregyházán

Az elődök 2007-ben igazgató úrral

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Értéktár

Büszkén mondhatjuk azt, hogy:

a Vízügyi Történeti Gyűjtemény,
a Tiszaberceli műemlék szivattyútelep,
a Nagyecsed-i műemlék szivattyútelep
mind szerepelnek a Szabolcs-Szatmár-
Bereg Megyei Értéktár listáján.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

Nyíregyházi Települési Értéktár

A Nyíregyházi Települési Értéktár 40. sorszámán a Nyírvíz Palotát is felvette az értékei közé, 2019-ben.

A FETIVIZIG, mint értékgondnok őrzi az erről szóló emléklapot.

A „Víz Múzeuma” Nyíregyházán

A FETIVIZIG vezetői és a gyűjtemény jelenlegi kezelője - Nádasi Zoltán - szeretettel vár a gyűjteményben minden érdeklődőt, kutatót, nézelődőt egyaránt.

Bár az anyagokat kölcsönözni, elvinni nem lehet, de helyet biztosítanak a nyugodt munkához.

Jelenleg múzeum bővítést tervez az igazgatóság, de előzetes egyeztetéssel mindig lesz lehetőség kutatásra.

**Köszönöm megtisztelő
figyelmüket!**

